

ENKELE MIJLPALEN IN DE GESCHIEDENIS VAN HET ZEELSE VREDEGERECHT (1796-2006)

FRANK COENE

VOORWOORD

Voorliggend artikel werd op verzoek van vrederechter Jan Kamoen en in samenwerking met het gemeentebestuur Zele samengesteld naar aanleiding van de officiële opening van het nieuwe gerechtsgebouw op de Markt 45 op 17 maart 2006. Ondertussen werd de tekst hier en daar verfijnd en met nieuw fotomateriaal aangevuld.

Rechtspraak is van alle tijden. In navolging van de vrije steden eisten en verkregen de landelijke dorpen zoals Zele een eigen schepensbank. Deze instelling werd weliswaar beperkt in haar wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht. Hoe functioneerde deze “lage” rechtspraak te Zele vanaf de Franse bezetting? Waar was deze instelling in onze gemeente gevestigd? En vooral wie waren die mannen die recht spraken over onze Zeelse bevolking? Op deze vragen werd een antwoord gezocht en gevonden.

HET ANCIEN REGIME

Vermoedelijk beschikt onze gemeente vanaf midden de 13de eeuw over een schepensbank. Deze rechtbank is ondergeschikt aan de hoofdschepensbank van Dendermonde. Algemeen staat een schepensbank onder toezicht van een baljuw, de vertegenwoordiger van de Heer van Dendermonde en een **meier**¹, de plaatselijke vertegenwoordiger van de baljuw. De meier zit de plaatselijke “weth”, “schepensbank” of “vierschaar” voor. Zijn aanwezigheid is strikt vereist en hij alleen kan een zaak beslechten, een vonnis vellen of een resolutie nemen.

Op 4 maart 1619 wordt door Spaanse landvoogden Albrecht en Isabella een reglement met betrekking tot het meierschap uitgevaardigd dat van kracht zal blijven tot 1795. Tot de voornaamste bevoegdheden van de meier behoren het:

- beslechten van geschillen over administratieve zaken aangaande “*tienden*”, gemeenterekeningen, ...
- behandelen van burgerlijke aansprakelijkheden zoals erfenissen, verkopen, kuisen van waterlopen, onderhoud van wegen en dijken
- niet betalen van schulden voor aankoop van koopwaren
- niet eerbiedigen van zon- en feestdagen
- aankondigen van openbare verkopen
- ...

Alles wordt genoteerd in de grote en dikke “*ferieboeken*” of rechtspraakregisters. Kortom de meier heeft zowel een burgerlijke als een strafrechterlijke functie. In het begin vergadert hij met zijn 6 functionarissen in open lucht. Naderhand gebeurt de rechtspraak in een taverne of in een eigen schepenhuis.

¹ Zie overzicht in MICHEM Frans, *Zele en zijn geschiedenis*, blz. 401-402

Op het einde van de 17de eeuw voldoet het al te enge vierschaarhuis in onze gemeente niet meer en worden enkele lokalen van de afspanning “*De Swaen*” in gebruik genomen. Om de 14 dagen zetelen de schepenen als raadgevers in de vierschaar om hun toegewezen lage rechtspraak uit te oefenen volgens het oude traditioneel recht en de “*Costuymen*” (gebruiken) binnen het Land van Dendermonde. Onder het voorzitterschap van de meier worden de burgerlijke en strafrechterlijke zaken van minder belang behandeld. De schepenbank wordt administratief bijgestaan door een “greffier” of secretaris van de parochie. Hij is de geleerde van het dorp, zeg maar de rechterarm van de meier en schepenen.

In Zele stond het eerste “*prochiehuis*” op de Kattenbriel. Op het kruispunt waar de wegen naar Lokeren, Dendermonde en Gent scheiden. Was hier ook het eerste vrederecht gevestigd?

**Vermoedelijk was op deze plaats
het 1ste vrederecht gevestigd**
(foto Frank Coene)

De functie van vrederechter wordt in Frankrijk bij de wet van 16-24 augustus 1790 op de gerechtelijke organisatie ingevoerd. Het begrip “*vrederechter*” werd ontleend aan het Engelse “*justices of peace*”. De rechter moet “neutraal” zijn en mag enkel in een eenvoudige procedure rechtspreken. Hij dient voornamelijk redelijk en billijk te zijn. De “juge” mag zich aanvankelijk in weinig belangrijke geschillen, zonder kosten en zonder de

interventie van “advocaten” uitspreken. Hij wordt door de lokale bevolking verkozen voor een termijn van 2 jaar. Over juridische kennis moet hij echter niet beschikken.

Het decreet van 6-27 maart 1791 voorziet ook dat de vrederechter zijn griffier kan benoemen en afzetten. Dit zal pas veranderen met de wet op de organisatie van de rechtenbanken van het jaar VIII of 18 maart 1800.

VAN PEYS-GEREGT NAAR VREDEGERECHT

Op 9 vendémiaire IV² (1 oktober 1795) voert Napoleon de officiële aanhechting van onze gewesten bij Frankrijk door. De voornoemde wet van 1790 wordt bij ons op 23 november 1795 ingevoerd. Zij maakt komaf met de schepenenbanken uit het Ancien Regime. Ons land, men spreekt nog niet van België, wordt ingedeeld in departementen, arrondissementen en kantons. Zele maakt aanvankelijk deel uit van het kanton Lokeren.

Om het nieuw rechterlijk ambt te bekleden is geen enkel diploma vereist. Het is voldoende een eerlijk man te zijn met gezond verstand en een weinig ervaring. De rechter dient minstens 30 jaar oud te zijn. De uitspraken van de “*peys-rechter*” worden mettertijd aan een toenemende controle onderworpen. Via talloze wetten of decreten worden geleidelijk bijkomende extra-judiciële taken en voorschriften aan de “*juge de paix*” en/of zijn griffier toevertrouwd. Het “*peys-geregt*” zal uitgroeien tot één van de hoekstenen van ons gerechtelijk apparaat. In de loop van de 19de eeuw zal de vrederechter er een reeks bevoegdheden bij krijgen en dit om onder andere volgende redenen: het procesverloop laten versnellen en de gerechtelijke procedure goedkoper maken. In de 20ste eeuw zullen een aantal bevoegdheden aan andere rechtbanken worden overgedragen.

Aanvankelijk krijgt de vrederechter twee soorten bevoegdheden: burgerlijke- en strafzaken. Bij de burgerlijke kwesties treedt hij op als verzoener, rechter of openbaar ambtenaar. In strafzaken is hij politierechter.

Zijn verzoenende taak was lange tijd zijn belangrijkste job. Elke zaak, die buiten de bevoegdheid van het vrederecht viel, werd aan een verplichte verzoeningsprocedure bij het vrederecht onderworpen. Dit laatste zal pas, op enkele uitzonderingen na, met de wet van 12 augustus 1911 worden afgeschaft.

Als rechter behandelt hij 2 soorten burgerlijke geschillen. Betwistingen, die een bepaald maximaal bedrag³ niet overschrijden, vallen onder zijn algemene bevoegdheid. In het kader van zijn bijzondere bevoegdheid spreekt hij zich uit over onder andere problemen met huurcontracten, erfdienstbaarheden, onteigeningen ten algemene nutte, voogdij en adoptie en later sociale zaken zoals arbeidsongevallen, beroepsziekten, kinderbijlagen... De dossiers met betrekking tot sociale kwesties worden bij de oprichting van de arbeidsrechtenbanken in 1967 aan deze rechtbanken overgedragen.

In zijn functie als openbaar ambtenaar treedt hij op als voorzitter van familieraden of bij zegellegging en ontzegeling. Hij neemt beslissingen inzake het bepalen van onderhoudsgeld, het toezicht op plaatsing van geesteszieken, het afleveren van akten van bekendheid, het afnemen van de eed, de openbare verkoop van onroerende goederen...

² Ook de Republikeinse kalender werd ingevoerd.

³ 100 gulden in 1790. Dit bedrag zal in de loop van de tijd worden verhoogd.

De politierechtbank is samengesteld uit de politierechter (die ook vrederechter kan zijn), de griffier en de ambtenaar van het Openbaar Ministerie (tot voor enkele jaren de politiecommissaris). Zijn strafrechterlijke bevoegdheden zijn ruim en strekken zich over verschillende terreinen uit zoals het opsporen van misdrijven, het verzamelen van bewijzen, het overleveren van misdadigers aan de bevoegde rechtbanken, het bestraffen van overtredingen en kleine wanbedrijven... Ook hier wordt hij belast met een aantal administratieve taken. Zijn bevoegdheid als politierechter verliest hij in september 1790 bij de overheveling van zijn taak naar de politierechtbank te Dendermonde. Nu even terug naar 1796.

HET FRANS BEWIND

De Franse overheid beslist om gemeenten met minder dan 5000 inwoners samen te voegen tot een “*kantonmunicipaliteit*”. Administratief behoort Zele tot het “*Département de l’Escaut*”, de voorloper van de provincie Oost-Vlaanderen. Gezien onze gemeente in 1796 7.229 inwoners telt, wordt zij een autonoom kanton. Het 17de. Op 2 februari 1796 wordt het vrederecht te Zele ingericht.

Voor Zele wordt de eerste “*juge de paix*” reeds vermeld in de telling van het jaar IV (afgesloten te Zele op 28 juni 1796). De 30-jarige **Maximilianus Talboom**, die in mei 1796 in Zele toekwam, wordt bijgestaan door de jonge griffier **Joannes De Wilde**. Deze talentvolle Zelenaar werd geboren in 1774.

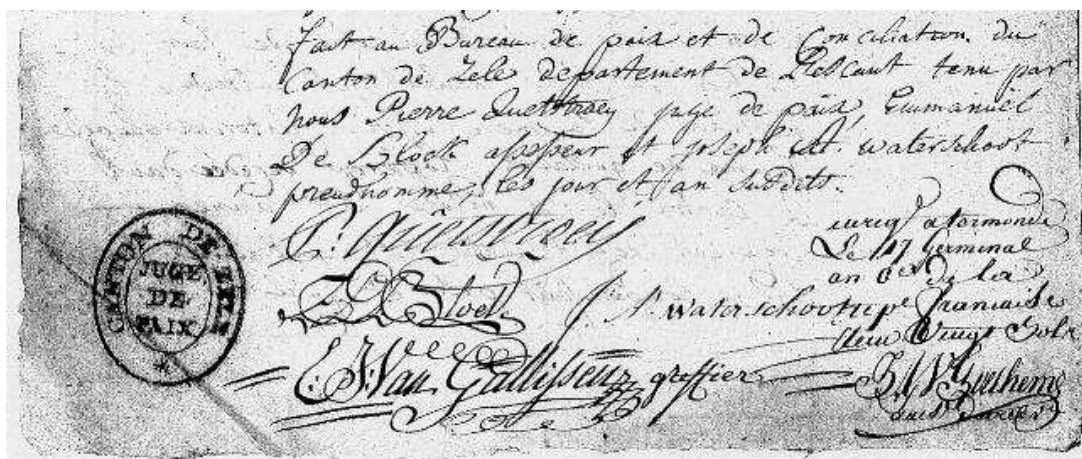
253.	Carolina Leclercq weduwe van Jan Baptiste Bermentier .	33.	Landhoofdinge	12. jaeren .	6.
	Jan Baptiste Matthijs .	10.	laeren knecht	5. maand	
	Jan Baptiste de Maeseneir .	17.	laeren knecht	1. maand	
254.	Maximilianus Talboom .	30.	juge de paix.	1. maand	
255.	Joannes de Wilde .	22.	syne secretaris		
256.	Total 767		Total		207

Fragment uit de telling van het jaar IV
(Rijksarchief Gent)

Korte tijd daarna wordt de functie van vrederechter overgedragen aan de plaatselijke geneesheer **Frans Bauweleers**. Ook deze zal het als “*juge*” niet lang volhouden. In 1797 wordt hij opgevolgd door **Petrus Questroey**. Zijn griffier is **E.P. Van Gallissen**. Van Gallissen wordt reeds op 12 juni 1799 opgevolgd door **Constantin De Mol**. U heeft het al begrepen. De functie van vrederechter en griffier behoren zeker niet tot de populairste functies in de beginfase van het Franse bewind. Heeft de breuk met het Ancien Regime of de boerenkrijg van 12 oktober 1798 hier iets mee te maken? Vast staat dat het getuigenverhoor na de moord op “*commissaire du directoire*” Eugène Debbaudt één van de zwaarste dossiers⁴ zou worden in de geschiedenis van het vrederecht te Zele.

⁴ COUCKE A. en D’HOEY A., Brochure “Zeel en de Boerenkrijg” – De getuigenissen en het schadedossier, HOK Zele vzw (1998)

Artikel 60 van de grondwet van 13 december 1799 van de Franse Republiek bepaalt dat elk gemeentelijke arrondissement één of meer “peys-rechters” heeft die door de burgers voor 3 jaar worden verkozen.

Afsluiten van een akte uit 1798
(Rijksarchief Beveren)

De gerechtelijke kantons worden opgericht met de wet van 17 februari 1800 op de organisatie van de lokale en regionale besturen. De kantonmunicipaliteiten, die opgericht waren volgens de grondwet van 28 augustus 1795, worden bijgevolg opgeheven. Voor Zele verandert er eigenlijk niets. De gerechtelijke kantons worden soms aangeduid als vredegerechtkantons of “cantons de justice de paix”. Deze benaming mag vanaf 28 januari 1801 als synoniem worden aangewend. Het vrederecht is de laagste rechtbank.

Ongeveer tien maanden voordien wordt Zele ingevolge de wet van 18 maart 1800 overgeheveld naar het gerechtelijk arrondissement Dendermonde. Voorheen, zie het Besluit van 21 februari 1796, was onze gemeente ingedeeld bij het gerechtelijk arrondissement Sint-Niklaas. Vanaf nu wordt de griffier benoemd en afgezet door de Eerste Consul, zeg maar Napoleon. De griffier is als openbaar ambtenaar en lid van de gerechtelijke orde gebonden aan de verplichtingen beschreven in omzendbrieven van ministers en procureurs-generaal. Hij is rekenplichtig, huismeester en openbaar bewaarder van de minuten, registers, repertoria en van alle akten van het vrederecht, van juridische documentatie en van wetten en rechtspraakverzamelingen.

De tweede wet van 20 maart 1801 bepaalt dat de vrederechter een alleensprekende rechter is, met een plaatsvervanger. De Eerste Consul kiest de vrederechter uit een lijst met 2 kandidaten en zijn mandaat wordt beperkt tot 10 jaar.

Op 8 december 1801 (17 frimaire van het jaar X) wordt het gerechtelijk kanton Zele definitief opgericht. De vrederechter bedient de gemeenten Berlare, Grembergen, Overmere, Uitbergen en Zele. Het is het 11de kanton van de 41 in het departement de l'Escaut.

Volgens de bewaarde minuten van de burgerlijke rechtspraak is vrederechter Questroey in 1802 regelmatig afwezig. Sukkelt hij met zijn gezondheid? Zijn werk wordt nu regelmatig overgenomen door Joseph-Pierre Meeus⁵, 1ste vervanger. Bruggeling Pierre-Jean-Nepomicene Questroey overlijdt op 21 augustus 1802, amper 34 jaar. Zijn buur Pierre

⁵ Laatste meier van Zele (1793-1795)

Ghesquire, een latere griffier, komt zijn overlijden op het gemeentehuis aangeven. De overledene was gehuwd met Marie-Françoise Roels, zuster van burgemeester Thomas Roels. In afwachting van de nieuwe vrederechter blijft Meeus op post. Het is bijna zeker dat Constantin De Mol nog de griffier is. Het is echter Meeus die alles ondertekent.

De Ventôse-wet (16 maart 1803) bakt de bevoegdheden van de deurwaarder en de notaris territoriaal af. Hun werkingsgebied valt samen met dat van het gerechtelijk kanton.

Vrederechter **Charles-Joseph-Emmanuel Gheerolfs** ondertekent op 11 september 1804 zijn eerste Zeelse akte. De akten zelf wordt opgesteld door griffier **Pierre Ghesquire**⁶. Werd De Mol van zijn ambt ontheven? Zoals reeds eerder vermeld kiest de vrederechter zijn griffier. Deze West-Vlaming is op 24 januari 1804 benoemd. Zijn handtekening komt in het begin weinig in de officiële stukken voor.

Gheerolfs tekent zijn laatste akte op 28 september 1805. Hij is iets meer dan 1 jaar in onze gemeente actief geweest. Kreeg hij een beter postje aangeboden? Op 1 oktober wordt hij reeds opgevolgd door 1ste vervanger **Jean-François Famaey**⁷. Deze wordt pas op 1 maart 1806 als vrederechter benoemd. Famaey heeft ook de gewoonte, zoals zijn voorganger, om zijn minuten alleen te tekenen. Sporadisch treffen we de handtekening van griffier Ghesquire aan.

Met het decreet van 6 oktober 1809 worden de handelszaken voortaan behandeld door de Rechtbank van Koophandel te Sint-Niklaas. Deze rechtbank blijft over Zele bevoegd tot en met de wet van 26 juni 1858.

Napoleon vaardigt op 20 april 1810 een wet “*Nopens de inrigtinge van het Order judiciair en de Administratie der Justicie*” uit. In deze wet wordt weinig aandacht besteed aan de vrederechters. Zo leest men in artikel 44 van het 5de hoofdstuk:

“De peys-regters zullen voortgaen met regt te doen in zaeken waer van de kennis-neeminge hun geattribueerd is, mistgaeder op den gestelden voet bij den wet-boek en de wetten des Kyzerryks. De regters van enkele policie zullen zig schikken naer de dispositiën van den Wetboek – der instructie van het crimineel, nopens hunne compententie en nopens de instructie van de zaeken die hun geattribueert zijn.”

DE HOLLANDSE TIJD

De overgang naar het nieuw regime heeft blijkbaar geen invloed gehad op de werking van het Zeelse vredegerecht. Iedereen blijft op post.

In 1818 meldt vrederechter Famaey zich regelmatig ziek. Zijn laatste akte tekent hij op 7 maart. Op 20 maart 1818 overlijdt hij. Hij wordt vanaf 25 juli vervangen door **Pierre-Jacques Limpens**⁸. Ondertussen zit burgemeester Thomas Roels de rechtbank voor. Twee dagen na de aanstelling van Limpens laat griffier Ghesquire het afweten. Hij wordt in afwachting van de benoeming van een nieuwe griffier vervangen door commis-griffier **Jean-Joseph-Martin De Wilde**.

⁶ °Menen 1770 - +Zele 01-03-1850

⁷ °Zele 14-04-1770 - +Zele 20-03-1818

⁸ °Oordegem 1765

In hetzelfde jaar is het gemeentebestuur genoodzaakt om een “schoolhuys” aan te kopen. Zij heeft haar oog laten vallen op het “gildenhuys”⁹ op de Dries. Dit huis werd tijdens de Franse bezetting door de overheid in beslag genomen. De gemeente doet een poging om in het bezit te komen van dit gebouw, maar de Administratie der Registratie en Domeinen gaat hiermee niet akkoord met de te betalen prijs. In het geschil worden 2 schatters¹⁰ aangeduid. Deze leggen op 7 november 1818 in handen van de vrederechter de eed af waarin zij zweren de juiste schatting te zullen doen in eer en geweten. Uiteindelijk betaalt de gemeente 810 Gulden voor dit pand.

Augustin Van Langenhoven¹¹ legt op 23 januari 1819 de eed af als griffier.

Je jure, d'être fidèle au Roi, et d'observer et maintenir la Loi Fondamentale.

Je jure de remplir l'emploi de Griffier de la Justice de Paix du Canton de Zele, avec toute la Diligence, l'intégrité et l'impartialité, sans me laisser détourner de l'accomplissement des devoirs qui me seront imposés.

Ainsi Dieu me soit en aide.

Certamment prêt, nous déclarons que ledit Monsieur Van Langenhoven, est installé dans les fonctions de Griffier de la Justice de Paix du Canton de Zele, qu'il a prêté à Sa Majesté Le Roi celui qu'il faut.

Ordonnons en conséquence à qui conque de le reconnaître comme tel.

Dont et de tout quoi nous avons rédigé le présent procès verbal que le comparant a signé avec nous et le dit Griffier a signé d'après les présentes. Le jour même fait au lieu de par

Pieter Ghesquire

Augustin Van Langenhoven

Eedaflegging Augustin Van Langenhoven
(Rijksarchief Beveren)

Hij volgt Pieter Ghesquire op die zelf heeft verzocht om te worden ontheven van zijn functie. Na de eedaflegging van Van Langenhoven verdwijnt De Wilde uit het Zeelse straatbeeld. Hij zou later griffier worden te Lokeren.

In 1825 wordt de herberg “De Swaen” door het gemeentebestuur als gemeentehuis aangekocht. Het huis is eigendom van de weduwe Bosteels, die het al 20 jaar bewoont.

⁹ Was in het Ancien Regime eigendom van de Sint-Sebastiaansgilde van Zele.

¹⁰ De gemeente wordt vertegenwoordigd door Charles-Jean De Belie, houtverkoper.

¹¹ Was voordien vertaler bij de Rechtbank van 1ste Aanleg te Dendermonde.

Een gedeelte zal aan haar worden verhuurd, de overige ruimten zullen worden ingericht als gemeentehuis en gevangenis. Haar zoon zal instaan voor de bewaking van de “*amigo*”. Vermoedelijk kreeg het vredegericht definitief zijn plaats binnen dit gebouw.

De Nederlandse benaming “*peys-regters*” of “*peys-geregten*” verdwijnt stilaan onder het Hollands bewind. De wet van 18 april 1827 op de “Samenstelling van de rechterlijke macht en het beleid van Justitie” bepaalt onder andere dat de vrederechter tenminste 25 jaar jong moet zijn, dat hij gekozen moet worden uit “*de kundigste, bekwaamste, gegoedste en meest geachte ingezetenen, doch bij voorkeur uit meesters of licentiaten in de regten*”. Hij wordt benoemd door de Koning voor 5 jaar doch zijn herbenoembaar.

Door de wet van 22 december 1828 met betrekking tot de “*regterlyke indeeling der Provincie Oost-Vlaanderen*” wordt Zele een kantonhoofdplaats. Naast de inwoners van Berlare, Grembergen, Overmere, Uitbergen en Zele moeten de ingezetenen van Hamme en Moerzeke, zich vanaf nu bij de vrederechter te Zele aanbieden.

BELGIE WORDT ONAFHANKELIJK

De revolutie in de zomer van 1830 maakt een einde aan de plannen van Koning Willem I om vanaf 1 februari 1831 al de bestaande wetten door nieuwe wetboeken te vervangen.

Voor Limpens, die Zele weliswaar verlaat op 26 december 1830 met bestemming Berlare, verandert er niets. Het Voorlopig Bewind had begin oktober aan de vrederechters het bevel gegeven om hun functies terug op te nemen.

Krachtens de nieuwe grondwet van 7 februari 1831, artikel 99, wordt de vrederechter vanaf nu door de Koning benoemd. De benoeming van de griffier gebeurt door de regering. De minister van justitie benoemt vanaf nu systematisch juristen tot vrederechter.

Vrederechter **Jean-François Moke**¹² volgt in 1835 de 70-jarige Limpens op. Aanvankelijk woont hij bij rijksdeurwaarder Amandus Deck in.

Op electoraal vlak worden de kieskringen vastgelegd met de wet van 30 april 1836. Pas vanaf 1921 spreken we van kiesdistricten. De wet van 25 maart 1841 verhoogt de appélgrens (maximum bedrag) tot 200 frank.

Zele behoudt haar status als hoofdkantonplaats (wet 8 mei 1847). Buurgemeente Hamme verwerft eveneens dit statuut.

Vrederechter **Moke** tekent zijn laatste akte op 25 september 1847. Hij overlijdt op 16 oktober in de leeftijd van 38 jaar in de woning van Amelia D’haemer. In onze gemeente heerst op dat ogenblik een tyfus-epidemie. Is de jonge rechter slachtoffer geworden van deze ziekte? Terwijl de “*juge*” in het ziekenbed lag, werd zijn functie waargenomen door veearts-schepen Charles-Louis Van Haeken¹³. Deze zal later regelmatig, bij gebrek aan vrederechter, deze taak op zich nemen.

Moke wordt door de 30-jarige Gentenaar **Louis-Désiré Mechtelynck**¹⁴ opgevolgd.

¹² °Brugge 25-11-1809 - +Zele 16-10-1847

¹³ °Zele 01-11-1796 - +Zele 15-02-1885

¹⁴ °Gent 15-04-1818

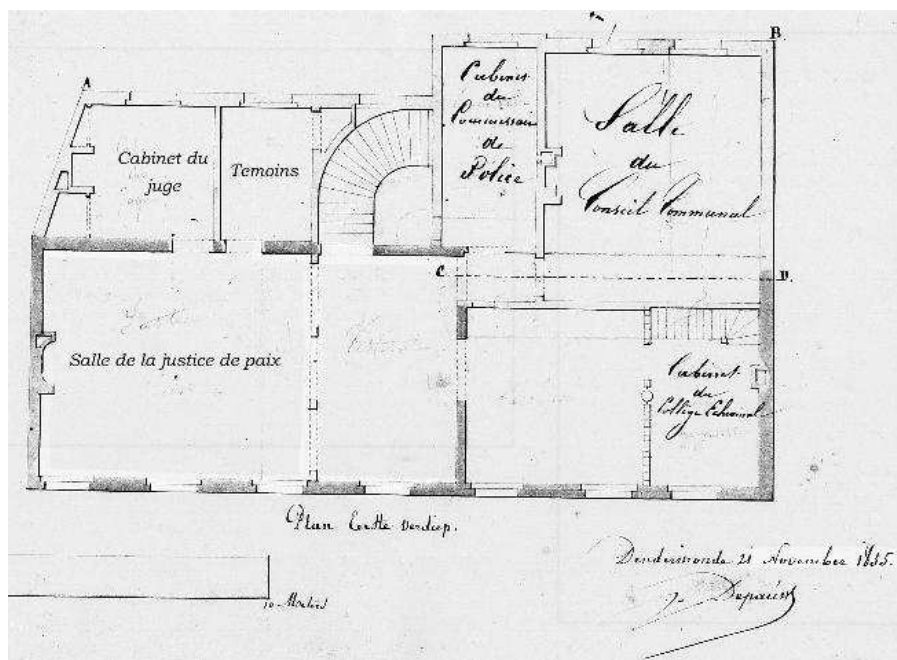
Hij komt op 15 april 1848 in Zele aan en woont in bij Leonardus Nelis. Deze koopman woont naast de brouwerij Van Overloop op de Markt, in de buurt van het vrederecht.

Een aantal wanbedrijven en overtredingen (bedelarij, smaad, landloperij, verkeersinbreuken,...) worden met de wet van 1 mei 1849 van de correctionele rechtbank overgeheveld naar de lokale politierechtbank. Vanaf nu moeten de vrederechters wettelijk licentiaten in de rechten zijn. Dit wordt onder andere bepaald door de wet op de universiteiten.

Vrederechter Mechtelynck verlaat onze gemeente op 2 augustus 1851. Heeft hij een betere post gekregen in Nazareth? In afwachting van de aanstelling van een nieuwe vrederechter neemt Van Haeken opnieuw de honneurs waar. **Joannes-Baptiste Tytgadt**¹⁵ arriveert op 24 april 1852. Hij wordt kostganger bij de kinderen van de familie Arens in het Dorp. Griffier Van Langenhoven tekent zijn laatste minuut op 11 januari 1851. Hij wordt na 32 jaar opgevolgd door **Désiré Coppens**¹⁶. Deze is sinds 1847 commis-griffier bij het vrederecht te Zele.

In 1855 is de minister van justitie bereid om een subsidie van 6.150 frank toe te kennen voor het gedeelte van het nieuwe gemeentehuis dat dienst zal doen als vrederecht en dit op voorwaarde dat de bestaande plannen worden aangepast. Zo moet er een publieksruimte, een griffie en een “cabinet” voor de vrederechter worden voorzien, alsook een ruimte voor de getuigen.

Op 10 september 1855 zegt het gemeentebestuur de huur van wijlen Pieter-Joannes Van Driessche op. Tot dan wordt het gemeentehuis gehuurd. De weduwe Petronella-Theresia Famaey moet haar woonst (gedeelte van het gemeentehuis) verlaten tegen 30 april 1856. Architect De Pauw uit Dendermonde tekent het plan van de voorziene uitbreidingswerken op 21 november 1855.

De eerste uitbreiding van het gemeentehuis
(Gemeentearchief Zele)

¹⁵ °Adegem 01-02-1814 - +Zele 13-10-1895

¹⁶ °Zele 16-11-1822 - +Zele 06-09-1877

Op 23 mei 1856 wordt een openbare aanbesteding voor de aanpassingswerken van het gemeentehuis opgesteld. Zo wordt er een raadzaal voor het vredegerecht met griffie en een kamer voor de getuigen, een raadzaal voor het gemeentebestuur, een politiebureau en een archiefplaats voorzien. Daarnaast worden nog enkele andere kleinere werken uitgevoerd.

De exploitatie van de herberg in het gemeentehuis wordt behouden. De herbergier beschikt naast zijn gelagruimte nog over een aantal privé-vertrekken op het gelijkvloers en 4 slaapkamers op de 2de verdieping.

Ondertussen heeft vrederechter Tytgadt zijn grote liefde gevonden. Hij stapt op 6 oktober 1856 te Zele in het huwelijksbootje met de 34-jarige brouwersdochter Silvia Landuyt.

De rechtbank van 1ste Aanleg te Dendermonde verwerft de handelsrechterlijke bevoegdheden over het kanton Zele op 26 juni 1858. Voorheen was dit de rechtbank van koophandel te Sint-Niklaas.

Met de invoering van het Belgisch Strafwetboek van 9 juni 1867 kunnen de onderzoeksrechters wanbedrijven naar de politierechtbank verwijzen in het kader van de procedure van de verzachtende omstandigheden. Het betreft hier kleine, minder zware delicten.

De wet op de gerechtelijke organisatie van 18 juni 1869 herzielt de indeling van ons land in gerechtelijke kantons. Voor Zele wijzigt er niets. Pas in 1967 en 1999 zullen de volgende hervormingen van de gerechtelijke kantons worden doorgevoerd.

Het maximaal bedrag voor burgerlijke zaken wordt in 1876 opgetrokken tot 300 frank. Het is sinds 1841 geleden dat dit bedrag werd gewijzigd.

Griffier Désiré Coppens overlijdt op 6 september 1877. Hij is net geen 55 jaar geworden. De ongehuwde Zelenaar wordt als griffier opgevolgd door de 31-jarige **Karel-Alfons-Theodoor Burm**¹⁷. Burm, zoon van olieslager Camiel en Maria-Josepha Rodrigues, oefent naast zijn openbaar ambt nog het beroep uit van verzekeringsagent. Later wordt hij nog secretaris van de Godshuizen.

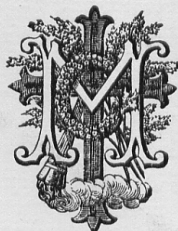
¹⁷ °Zele 17-08-1846 - +Zele 21-03-1911

Désiré Coppens
(verz. Freddy De Krijger)

Vrederechter Tydtgat gaat na een carrière van 32 jaar op rust. Hij mag zijn titel eervol dragen. Vanaf 2 augustus 1884 neemt **Edmond-Charles De Potter**¹⁸ het roer over. De nieuwe vrederechter woont aanvankelijk in de Kloosterstraat 187 bij rijksdeurwaarder Pieter-Joannes Suy. De Potter wordt vanaf 16 augustus in de politierechtbank bijgestaan door de nieuwe politiecommissaris Joannes-Baptiste Van den Bossche. Deze volgt Ivo-Jozef Vercauteren op.

¹⁸ °Gent 03-01-1854

Madame Veuve TYTGADT-VAN HOOREBEKE, ses enfants et petits enfants,
Madame Veuve WILLEMS-HAELEWYCK, ses enfants et petits enfants,
La famille P. F. WILLEMS-TYTGADT,
La famille PH. FERD. WILLEMS-TYTGADT,
Monsieur et Madame TYTGADT-DE COSTER et leurs enfants,
Monsieur et Madame VAN KERSHAVER-STOCKMANS,
La famille LANDUYT,
ont l'honneur de vous faire part de la perte pénible qu'ils viennent d'éprouver en la personne de

MONSIEUR

Jean-Baptiste TYTGADT,

VEUF DE DAME SYLVIE LANDUYT

Juge de Paix honoraire, Membre du Conseil Communal, Chevalier de l'ordre de Léopold et décoré de la croix civique de première classe, né à Adeghem le 1 Février 1814 et pieusement décédé à Zele le 31 Octobre 1895, muni des Sacrements de Notre-Mère la Sainte-Eglise.

Le Service funèbre corps présent sera célébré à l'église paroissiale de Zele, le Lundi 4 Novembre à 10 heures du matin.

L'inhumation aura lieu à Adeghem dans le caveau de la famille le Mercredi 6 Novembre à 10 heures.

Une distribution de pains sera faite aux pauvres de Zele par les soins du bureau de Bienfaisance.

Priez pour le repos de son Âme.

Zele, le 1 Novembre 1895.

Zele. — Typ. Kcc. C. Geens-Veldeman.

Overlijdensbrief 1895
(verz. Frank Coene)

Gedurende zijn 44-jarig verblijf in onze gemeente zal De Potter regelmatig van verblijfplaats veranderen. Zo woont hij in bij apotheker Marcel Lacour, Hoogpoortstraat 10 (nu Cesar Meeusstraat 6). In 1909 verhuist hij naar de Dendermondebanaan 16. Net voor zijn pensionering in 1924 woont hij naast vredegerecht in de Zwaanstraat 2. De ongehuwde Gentenaar verlaat onze gemeente op 7 februari 1928.

Om een idee te geven van de beschikbare ruimte. De gehoorzaal meet 5,30 m op 6,50 m (34,45 m²), het bureel van de griffier 3,70 m op 3,45m en de deurwaarder moet het stellen met een ruimte van 2,50 m op 2,95 m. De gehoorzaal was zo groot als een huidige doorsnee woonkamer!!!

Op 14 oktober 1886 verschijnt het veldwetboek. Ondergetekende heeft in 2003 kennisgemaakt met artikel 35 van genoemde wet.

Ere-vrederechter Joannes-Baptista Tytgadt overlijdt in 1895 te Zele op de voor die tijd gezegende leeftijd van 82 jaar. Zijn neef en deurwaarder Joannes Lion, 65 jaar, komt zijn overlijden aangeven.

Vanwege de hogere overheid wordt de opdracht gegeven om vanaf 1 maart 1901 de werken te starten om de café “*Het gemeentehuis*” volledig af te scheiden van de lokalen van de verschillende gemeentediensten en het vredegerecht. Het gemeentebestuur stelt dat het onmogelijk is om dergelijke werken uit te voeren en vraagt of er iemand (van de provincie) wilt komen kijken.

Links het oud-gemeentehuis. Op de 1ste verdieping links van de pui bevindt zich de gehoorzaal van het vredegerecht.
(verz. Freddy De Krijger)

Uit de postkaart blijkt dat de herberg een aparte ingang had. Deze deur verdwijnt op latere postkaarten. Er kan worden aangenomen dat de herbergactiviteiten in het begin van de 20ste eeuw uit het gemeentehuis zijn verdwenen.

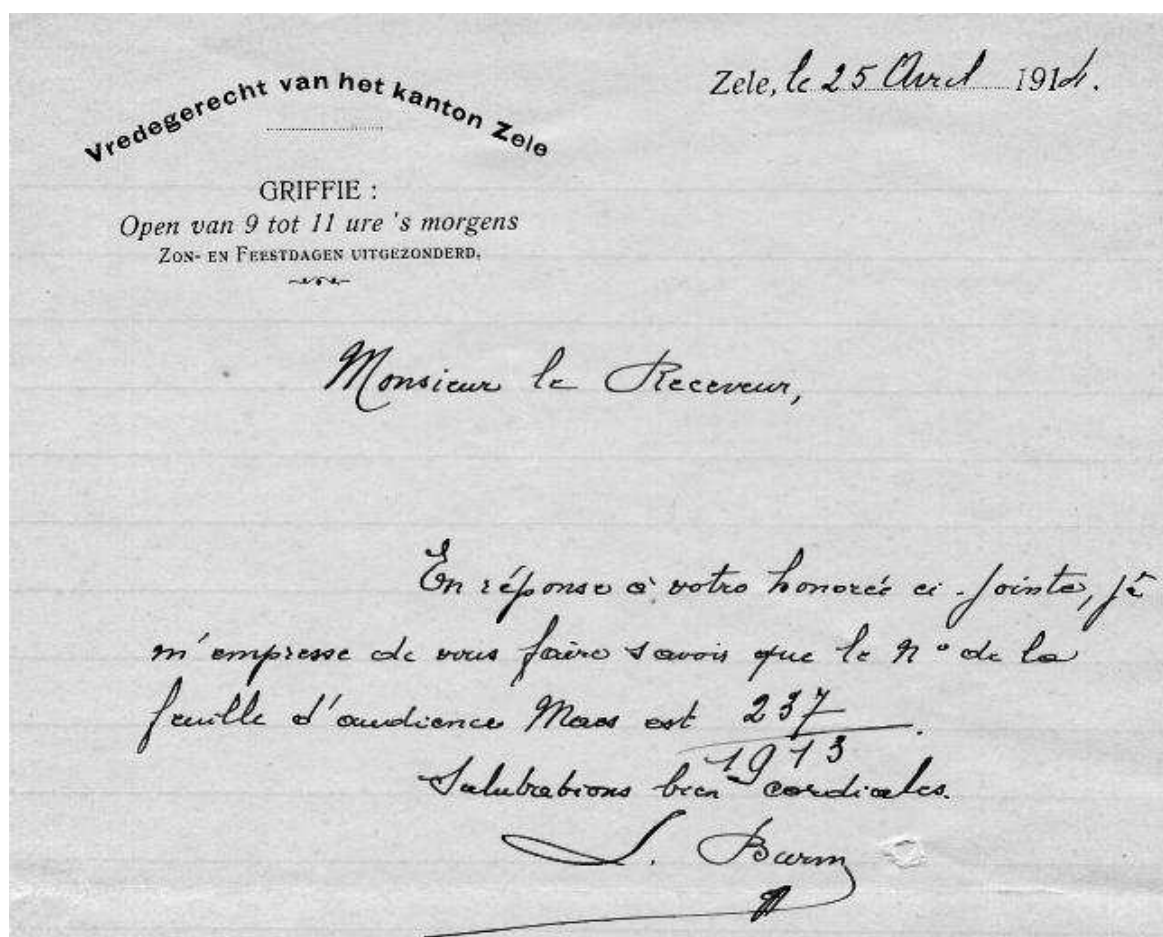
Ingevolge de Ongevallen-wet van 24 december 1903 krijgt de vrederechter belangrijke bevoegdheden in sociale zaken zoals arbeidscontracten, schadeclaims ingevolgde arbeidsongevallen, bediendepensioenen, kinderbijlagen, beroepsziekten... Hij beslist ongeacht het bedrag van de vordering. Griffier Burm start met de inschrijving van de

processen-verbaal van arbeidsongevallen. De laatste inschrijving dateert van 14 maart 1914.

Op 21 maart 1911 overlijdt griffier Carolus Burm. Hij is net geen 65 geworden. Zijn zoon Ludovicus, die commis-griffier is bij de rechtbank van 1ste aanleg te Dendermonde komt het overlijden van zijn vader aangeven. **Ludovicus-Constantinus-Maria Burm**¹⁹ zal zijn vader als opvolgen.

De verplichte voorafgaande verzoeningsprocedure in burgerlijke geschillen wordt met de wet van 12 augustus 1911 afgeschaft. Door die maatregel wil de wetgever de procesgang versnellen en de gerechtskosten terugdringen. Dezelfde wet verhoogt het maximaal bedrag tot 600 frank.

Over de werking van het vredegericht tijdens de Groote Oorlog kan worden aangenomen dat alles zijn gewone gangetje is gegaan.

Briefhoofd vredegericht uit 1914
(Politiearchief Zele)

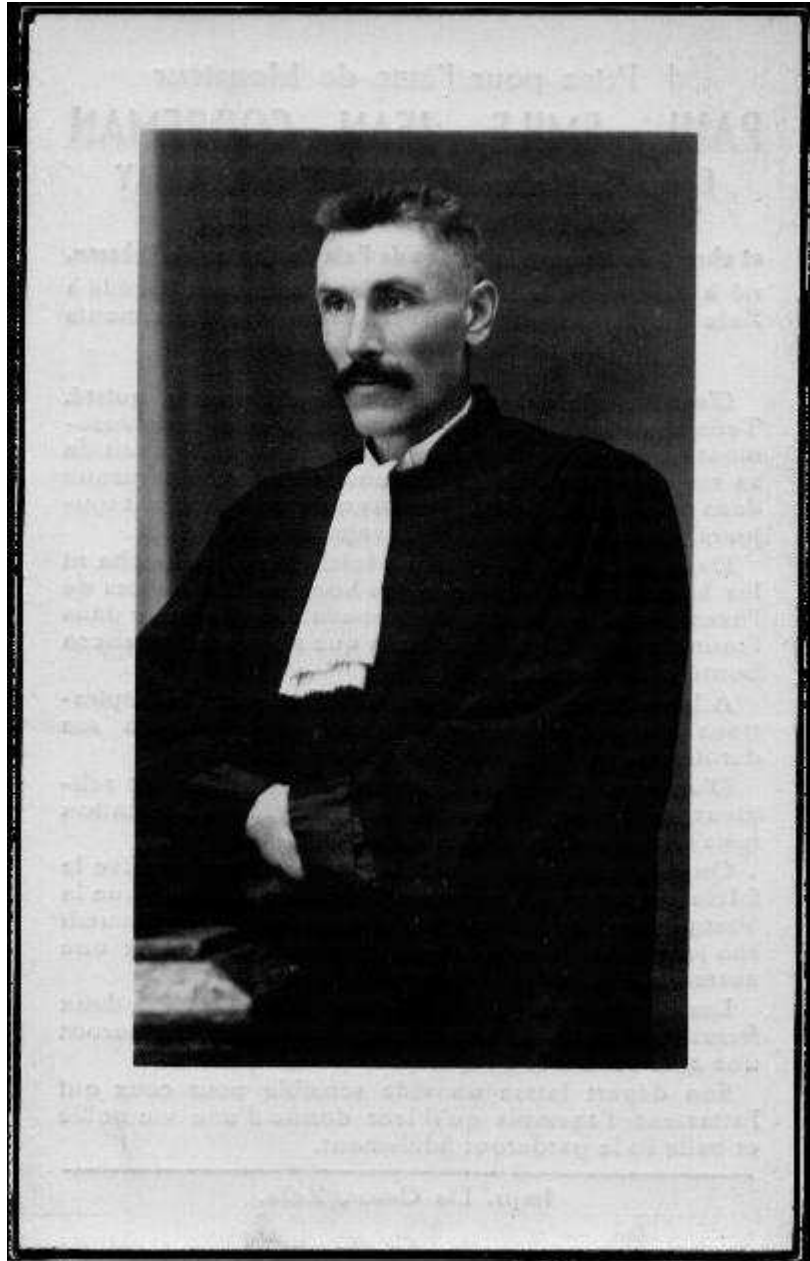
De 70-jarige Edmond De Potter gaat begin februari 1924 met pensioen. Op 18 april komt **Paul Cooreman**²⁰ van Gent. Officieel gaat de getrouwde vrederechter bij zijn griffier Louis Burm in de Oudburgstraat 15 inwonen. Nadat hij een geschikte woonst in de Driesstraat heeft gevonden, laat hij zijn echtgenote naar Zele overkomen.

¹⁹ °Zele 23-12-1881 - +Zele 13-08-1972

²⁰ °Dendermonde 23-05-1890 - +Zele 20-09-1947

De wet van 11 februari 1925 bepaalt het maximaal bedrag op 2500 frank. Dit maximaal bedrag wordt in 1935 verdubbeld. Aan de vrederechter worden een aantal bevoegdheden inzake handelszaken voor bedragen tot 1000 frank toegekend. Het betreft hier vooral betwistingen inzake daden van koophandel.

Paul Cooreman overlijdt, veel te vroeg, op 20 september 1947.

**Volgens het bidprentje was Cooreman ook belast
met de dienst van het vredegerecht te Lokeren**
(verz. Freddy De Krijger)

Notaris Louis Kesteloot neemt tijdelijk, tot 17 januari 1948, de functie van vrederechter waar. **Pierre Verbelen**, vrederechter te Hamme wordt vanaf 21 januari 1948 eveneens belast met het vredegerecht te Zele. Het maximaal bedrag wordt bepaald op 10.000 frank.

Hammenaar **Albert Van Goethem**²¹ is sinds 1947 griffier. Hij volgt de gepensioneerde Louis Burm op.

Het gemeentehuis aan de Zwaanstraat is reeds geruime tijd te klein. Het gemeentebestuur, onderleiding van burgemeester Benoit Van Acker, heeft het plan opgevat om een totaal nieuw gebouw met vredegerrecht te bouwen. Het project wordt gerealiseerd in 1957.

Het vredegerrecht bevindt zich op de 1ste verdieping
(foto Frank Coene)

Op 14 juli 1957 houdt Ed. Gooris, voorzitter van de rechtbank van 1ste aanleg te Dendermonde tijdens de academische zitting van de opening van het nieuwe gemeentehuis en het vredegerrecht volgende toespraak:

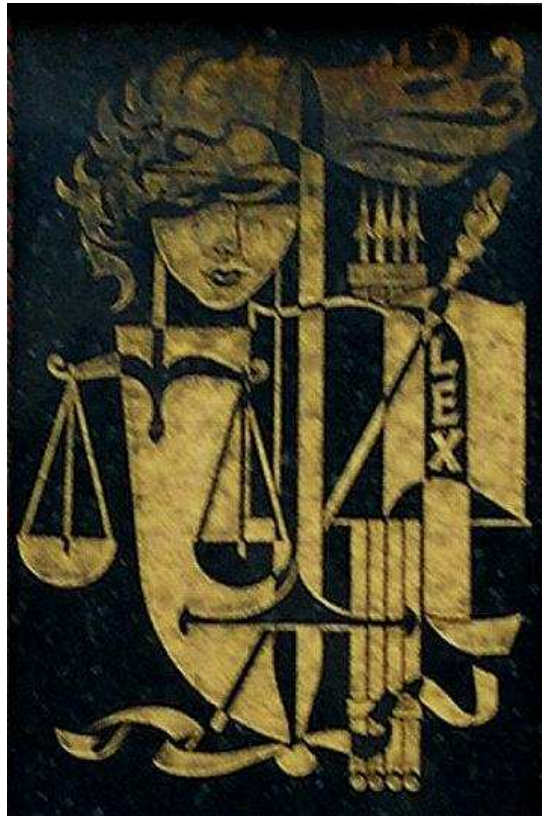
“... Dit gemeentehuis is immers ook de zetel van een rechtsmacht: het vredegerrecht.

Het vredegerrecht dat op familiaal gebied, voor het inrichten der voogdijen, voor het bijleggen der kleine huishoudelijke geschillen, voor het in stand houden der familie, door zijn uitgebreide bevoegdheid inzake onderhoudsplicht, zo een belangrijke en tevens schone, om reden van haar verzoenend en vredelievend karakter, zending te vervullen heeft, heeft zijn plaats in het gemeentehuis.

De vestiging van deze rechtsmacht in het gemeentehuis is tevens een reden van fierheid voor de inwoners dezer gemeente, die aldus tot waardigheid van hoofdplaats van een kanton verheven wordt.

²¹ °Hamme 30-12-1914 - +Sint-Niklaas 18-07-1991

Ik volbreng een aangename plicht met zowel in naam van de heer Procureur des Konings, in naam van dhr Vrederechter (Pierre Verbelen), als in mijn naam, het gemeentebestuur van harte te feliciteren en onze zeer oprechte dank te betuigen om de zo behoorlijke wijze waarop het voor de huisvesting van het vredegerecht in zijn gemeentehuis heeft gezorgd. Niet alleen geven zij daardoor blijk van hun achting en waardering voor de gerechtelijke macht, maar door dit lofwaardig gebaar dragen zij in ruime mate bij tot het hoog houden van haar gezag, welk onmisbaar is om het welzijn van de bevolking in rust en vrede te verzekeren. ...”
(Uit: Gazet van Zele van 19 juli 1957)

Paneel in de gevel van het gemeentehuis (1957)
(foto Frank Coene)

Justitie

De **geblinddoekte** als symbool der onpartijdigheid, waarop de rechtspraak dient gebaseerd te zijn, het **zwaard** als symbool van de scheiding door de rechter tussen gelijk en ongelijk der partijen. De **balans** welke het uitmeten van de juistheid der beslissingen voorstelt welke genomen worden volgens het wetboek waarvan de eenheid der wetten voorgesteld wordt door de pijlenbundeling. De **koningsstaf** als attribuut van het eedgetrouw van de wetgever.

Het vredegerecht neemt zijn intrek op de 1ste verdieping van het nieuwe gemeentehuis. Naast de grote gehoorzaal kan het beschikken over een ruimte voor getuigen, voor advocaten, een griffie en een raadkamer voor de vrederechter.

Gehoorzaal – januari 2006
(foto Frank Coene)

Vrederechter Verbelen en griffier Van Goethem zijn de eersten die gebruik maken van deze nieuwe infrastructuur. Notaris Louis Kesteloot doet af en toe dienst als vervangend vrederechter. Pierre Verbelen overlijdt in 1968.

Op 31 oktober 1967 verschijnt in het bijvoegsel (374 bladzijden) van het staatsblad de nieuwe wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek. In de overgangsfase wordt **Frans De Bruyn**, vrederechter van het kanton Wetteren, belast met de bediening van het vredegerrecht Zele. Hij neemt deze functie waar tot 7 oktober 1970. Hij blijft tot het einde van zijn loopbaan vrederechter in Wetteren.

Indeling vredegerrechtkantons arr. Dendermonde op basis van het bevolkingscijfer van 31-12-1969

Aalst	109 880
Dendermonde	63 880
Sint-Niklaas	60 376
Wetteren	40 921
Temse	38 650
Zele ²²	35 592
Sint-Gillis-Waas	34 133
Lokeren	32 068
Beveren	31 478
Hamme	30 908

²² Met inbegrip van Berlare, Grembergen, Overmere en Uitbergen.

Met ingang van voornoemde wet verliest de vrederechter van 1 november zijn bevoegdheid als politierechter. Vanaf nu worden alle politionele zaken behandeld door de zelfstandige politierechtbank te Dendermonde. **Jonkheer Jacques van Doorselaer de ten Reyn**²³, vrederechter te Hamme wordt ook bevoegd over Zele.

Jonkheer van Doorselaer de ten Reyn genietend van zijn verdiende rust.
(archief D. van Remoortel)

Hoofdgriffier Albert Van Goethem sluit in 1980 voor de laatste keer zijn bureeldeur. Hij gaat met rust. Voor de eerste keer in de geschiedenis van het Zeelse vredegerecht neemt een vrouw, **Christiane Winnen**²⁴, de functie van hoofdgriffier waar. Zij is afkomstig van het Brabantse Tienen en is sinds mei 1974 werkzaam op het vredegerecht.

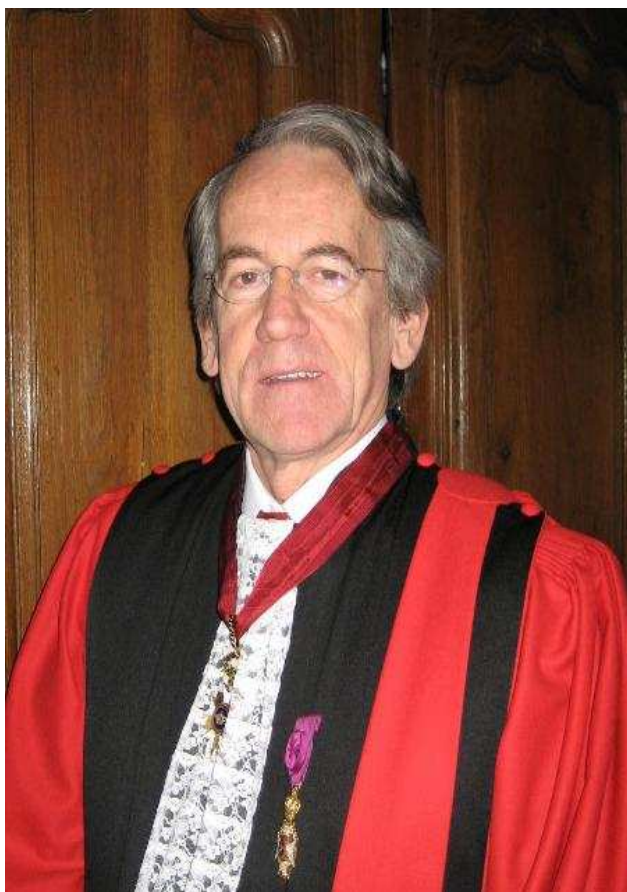
Vrederechter Jacques van Doorselaer de ten Reyen wordt in 1985 65 jaar en besluit om er mee te stoppen. **Dirk Van Remoortel**²⁵, die sinds 1971 advocaat is te Hamme, volgt hem op 2 september als 15de vrederechter te Zele op. Hij is eveneens vrederechter te Hamme. In 1992 wordt Van Remoortel vervangen door gewezen Genst burgemeester **Jacques Monsaert**²⁶. Is het vredegerecht een ideale springplank naar een hogere rechterlijke loopbaan? Van Remoortel wordt bij Koninklijk Besluit op 22 april 1992 tot raadsheer in het Hof van Beroep te Gent benoemd en sinds 27 januari 2005 bekleedt hij de functie van kamervoorzitter van hetzelfde Hof van Beroep.

²³ °Hamme 1920. Voor hij vrederechter werd was hij substituut-procureur te Dendermonde en jeugdrechter in de rechtbank van 1ste aanleg te Dendermonde.

²⁴ °Tienen 1947

²⁵ °Stekene 1948

²⁶ °Sint-Amandsberg 1934 - +Gent 2002

Dirk van Remoortel
(verz. D. van Remoortel)

Jacques Monsaert
(verz. weduwe Monsaert)

Met de wet van 25 maart 1999 worden de gerechtelijke kantons heringericht. Op 1 september 2001 wordt deze hervorming een feit. Vanaf nu vormt Zele een gerechtelijk kanton met Wetteren. Groot-Wichelen valt eveneens onder de bevoegdheid van dit vredegerecht. De inwoners van Groot-Berlare en Kalken-Laarne dienen zich voortaan op het vredegerecht te Lokeren aan te bieden. De stad Dendermonde en de gemeenten Buggenhout, Hamme, Lebbeke en Waasmunster vormen het nieuwe gerechtelijk kanton Dendermonde-Hamme.

De personeelsformatie te Zele wordt bepaald op 1 hoofdgriffier (Christiane Winnen) en 1 griffier (Nelly Michiels). De griffie wordt aangevuld met 1 beambte.

Indeling vredegerechtkantons arr. Dendermonde op basis van het bevolkingscijfer

31-12-1999

Dendermonde	74 123
Sint-Niklaas I	62 317
Sint-Niklaas II	62 316
Aalst I	59.880
Aalst II	59.880
Beveren	56 717
Ninove	51 649

31-12-2000

Dendermonde-Hamme	107 018
Aalst I	64 860
Aalst II	64 860
Sint-Niklaas I	64 068
Sint-Niklaas II	64 068
Lokeren	61 914
Beveren	59 688

Wetteren	48 807	Wetteren-Zele ²⁷	54 153
Hamme	38 762	Ninove	51 559
Lokeren	36 458		
Zeile	34 073		

Op 9 september 2001 wordt vrederechter Monsaert officieel op rust gesteld. Hij wordt opgevolgd door de ondervoorzitter in de rechtbank van koophandel te Kortrijk, **Jan Kamoen**. Met nieuwjaar 2002 gaat hoofdgriffier Christiane Winnen met vervroegde op rust stelling. Ere-vrederechter Monsaert overlijdt te Gent op 28 juli 2002.

In afwachting van de definitieve benoeming van een nieuwe hoofdgriffier neemt Christelle Apers de functie waar. **André Boelaert**, griffier bij de Rechtbank van 1ste Aanleg te Dendermonde wordt op 4 juli 2004 benoemd tot hoofdgriffier van het vredegerrecht Wetteren-Zele.

Ondertussen (25 mei 2004) heeft de gemeenteraad beslist tot definitieve aankoop van de kantoorruimten van het voormalig bankfiliaal van de KBC op de Markt 45. Na de noodzakelijke renovatie- en aanpassingswerken zal het vredegerrecht Wetteren-Zele, afdeling Zele na meer dan 210 jaar het gemeentehuis verlaten. Het vredegerrecht blijft wel pal in het centrum van de gemeente.

**De griffie enkele dagen voor de verhuis
Michelle Bosman en Katrien Scheire
(Foto Frank Coene)**

²⁷ Wetteren, Wichelen en Zele

In de week van 27 januari 2006 worden de nieuwe vertrekken door vrederechter Jan Kamoen, hoofdgriffier André Boelaert, griffier Katrien Robberechts, afgevaardigd-adjunct-griffier Katrien Scheire en de beambte Michelle Bosman en Ann Gerardi ingenomen.

De nieuwe raadkamer van de vrederechter
(foto Frank Coene)

Op vrijdag 17 maart volgt de officiële inhuldiging van het nieuwe vredegerecht Wetteren-Zele, afdeling Zele.

Het nieuwe gerechtsgebouw
(foto Frank Coene)

BIJLAGE

VREDERECHTERS

Talboom Maximilianus (1795)
Bauweleers Frans (1796-1797)
Questroy Petrus (1797-1802)
Gheerolfs Charles-Joseph-Emmanuel (1804-1805)
Famaey Jean-François (1805-1818)
Limpens Pieter-Jacobus (1818-1835)
Moke Jean-François (1835-1847)
Mechelynck Louis-Désiré (1847-1852)
Tydgadt Joannes-Baptiste (1852-1884)
De Potter Edmondus-Carolus-Maria (1884-1924)
Cooreman Paulus-Emilius-Joanna (1924-1947)
Verbelen Pierre (1948-1968)
De Bruyn Frans (1968-1970)
Jonkheer van Doorselaer de ten Ryen Jacques (1970-1985)
Van Remoortel Dirk (1985-1992)
Monsaert Jacques (1992-2001)
Kamoen Jan (vanaf 2001)

(HOOFD)GRIFFIERS

De Wilde Joannes (1795-1796)
Van Gallissen Emmanuel-Josephus (1796-1799)
De Mol Constantin (1799-1803)
Ghesquiere Pierre-Nicolas-Marc (1804-1818)
Van Langenhoven Augustinus (1819-1851)
Coppens Désiré (1852-1877)
Burm Karel-Alfons-Theodoor (1877-1911)
Burm Ludovicus-Constantinus-Maria (1911-1947)
Van Goethem Albert (1947-1979)
Winnen Christiane (1980-2002)
Aper Christelle (2002-2004)
Boelaert André (vanaf 2004)

ENKELE DEURWAARDERS

De Contreras Jean-Baptiste-Louis (1798 - ...)
Bosteels Josephus (voor 1814 - 1829)
Deck Amandus (1829 - na 1839)
De Lannoy Henri-Joseph (1851-...)
Suy Pieter-Joannes (...-...)
Lion Joannes (1890-1896)
Smit Josephus-Franciscus (19..-1945)
Smit Josephus-Theodorus (1945-1958)
Van Damme Jules (1958 - 1995)
Van Damme Hendrik (vanaf 1996)

BRONNEN

1. Gemeentearchief Zele

Administratief memoriaal

Bevolkingstellingen 1815 - 1818 - 1829 -1839

Bevolkingsregisters 1846 - 1856 - 1866 - 1880 - 1900/10 - 1910/20 - 1920/30 -
1930/1947

Gemeentehuis oude stukken vóór 1900

Inwijding gemeentehuis 1957

2. Rijksarchief Beveren

Vrederecht Zele VF0000 (Diverse nummers)

Vrederecht Zele VF2000 (Diverse nummers)

Provinciaal archief 1870-1900 (nr. 2/7060/1, 2/6599/11, 0/849/2 en 0/849/6)

BIBLIOGRAFIE

Belgisch Staatsblad

DAUWE Jozef en DEMUYNCK Antoon, *Justitiepaleizen te Dendermonde*, Dendermonde (1997)

MICHEM Frans, *Zele en zijn geschiedenis*, Antwerpen (1957)

MUYS Eva en VELLE Karel, *Het archief van het vrederecht als bron voor de familiekunde*, Vlaamse Stam jg. 34 nr. 2, februari 1998, blz. 41-61

REDACTIETEAM HOK-Zele, *1200 jaar Zele*, HOK Zele (1999)

VICTOR R. (Prof. Mr.), *Recht in beweging*, Kluwer Antwerpen (1973)

VRIELINK Sven, *De territoriale indeling van België*, Universitaire Pers Leuven (2000)

DANK AAN

Freddy De Krijger

Gemeentepersoneel Zele

Marij Preneel

Robert Ruys

Dirk van Remoortel

Weduwe Jacques Monsaert